

- Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52024SC0053> [Date of access 29.11.2025].
4. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, & United Nations. (2024, February). Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), February 2022 – December 2023. EUR-Lex: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documentsreports/documentdetail/099021324115085807> [Date of access 29.11.2025].
5. European Commission. *Annual Report on the Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement 2024*. EUR-Lex: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-Uгода-pro-asotsiatsiyu-EN.pdf> [Date of access 29.11.2025].
6. European Commission. *Commission adopts exceptional and temporary preventive measures on limited imports from Ukraine*. 2023. EUR-Lex: https://enlargement.ec.europa.eu/news/commission-adopts-exceptional-and-temporary-preventive-measures-limited-imports-ukraine-2023-05-02_en [Date of access 29.11.2025].
7. European Commission. *EU extends trade benefits for Ukraine*. 2023. EUR-Lex: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-extends-trade-benefits-ukraine-2023-06-06_en [Date of access 30.11.2025].
8. Міністерство економіки України. Департамент зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту. *Повідомлення щодо запровадження окремими країнами ЄС тимчасових обмежень на ввезення української продукції*. 2023. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/0a2fd0b5-2f35-4784-a11b-3b2def163f34?id=b440e714-79e5-437f-8449-48a4ad05434e&lang=uk-UA&title=UгодаProTsifrovuTorgivliuMizhUkrainoiuTaSpoluchenimKorolivstvomVelikoiBritaniiIPivnichnoiIrlanii&showMenuTree=true> [Дата звернення 30.11.2025].
9. Київська школа економіки. *Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до \$170 млрд — оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року*. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-listopad-2024-roku/> [Дата звернення 30.11.2025].

УДК 339.564:665.6

КРАЇНИ-ЕКСПОРТЕРИ НАФТИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: АДАПТАЦІЯ ТА ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВПЛИВ

Дячук В. В.

здобувач вищої освіти,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

Ружинська О. В.

доктор філософії, асистент,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5787-8103>

Сучасна світова економіка характеризується прискореним енергетичним переходом та зростанням геополітичної напруженості, що радикально трансформує роль країн-експортерів нафти. Нафта зберігає статус головного геополітичного інструменту та центрального фактора в міжнародних економічних відносинах (МЕВ). Основним викликом для моноресурсних економік є збереження ринкових позицій в умовах глобальної декарбонізації, посилення конкуренції з боку країн, що не входять до ОПЕК+, та необхідності термінової диверсифікації

економіки. Критичний аналіз адаптаційних стратегій експортерів нафти, особливо в контексті цінової волатильності та діяльності суверенних фондів добробуту (СФД), має особливе значення для розуміння майбутніх тенденцій у сфері енергетики та ресурсовикористання, а також для формування національної енергетичної політики України.

Метою дослідження є систематизація теоретичних основ, всебічний аналіз сучасного стану та обґрунтування стратегій адаптації країн-експортерів нафти до умов енергетичного переходу.

Завдання включають: узагальнення еволюції нафти як стратегічного товару; класифікацію країн-експортерів та визначення структурних особливостей моноресурсних економік (феномен «нафтової ренти»); аналіз динаміки світового ринку нафти (2019-2024) та впливу СФД на світові фінансові потоки; обґрунтування стратегій диверсифікації та визначення місця України в новій глобальній енергетичній архітектурі.

1. Еволюція та структурні особливості нафтових економік. Еволюція нафти перетворила її з промислової сировини на інструмент геополітичного впливу, про що свідчить створення ОПЕК у 1960 році з метою повернення контролю над цінами та квотами від домінування «Семи сестер». Країни-експортери класифікуються на три основні групи: ОПЕК (контроль квот, регулювання цін), ОПЕК+ (посилена координація з іншими значними виробниками, такими як росія) та країни, що не входять до ОПЕК (США, Канада, незалежний контроль). Специфіка моноресурсних економік пов'язана з формуванням «нафтової ренти» (перевищення доходів над виробничими витратами), що спричиняє макроекономічний дисбаланс. Зокрема, спостерігається надмірна залежність від зовнішніх шоків, спотворення обмінних курсів та ефект «ресурсного прокляття», що гальмує розвиток ненафтових секторів. Регуляторні та інституційні ринкові механізми, включаючи дії ОПЕК+, забезпечують стабілізацію цін, але залишаються чутливими до геополітичних викликів. ТНК впливають на логістику через інвестиції в інфраструктуру, тоді як такі інституції, як МЕА, сприяють прозорості та формуванню цінових орієнтирів.

2. Динаміка ринку (2019-2024) та вплив фінансових потоків. У період 2019-2024 років світовий ринок нафти характеризувався високою волатильністю, спричиненою пандемією, геополітичними конфліктами (війна в Україні) та скоординованими діями ОПЕК+. У 2024 році ціни на нафту прогнозувалися на рівні близько 84 доларів за барель. Світова пропозиція досягла рекордних максимумів (близько 103 мільйонів барелів на день), причому значна частина зростання припадала на виробників, що не входять до ОПЕК+, насамперед на Сполучені Штати (до 20,1 мільйона барелів на день). Водночас ОПЕК+ продовжила стратегічні скорочення (близько 3,66 мільйона барелів на день). Зростання світового попиту сповільнилося та було зосереджено переважно на ринках, що розвиваються (Бразилія, Індія, Китай). Фінансові потоки, відомі як «нафтодолари», мають великий вплив на світові фінанси. Вони реінвестуються переважно через Суверенні фонди добробуту (SWF) країн Перської затоки (ADIA, PIF, QIA). SDF демонструють агресивну інвестиційну активність (понад 55 мільярдів доларів за перші дев'ять місяців 2024 року), стаючи наріжним каменем світових прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Їхні інвестиції не лише диверсифікують національні економіки, віддаляючи їх від нафтової залежності (такі програми, як «Бачення 2030»), але й формують нові геополітичні та економічні альянси.

3. Аналіз країни та стратегії адаптації. Приклад Саудівської Аравії (великого експортера) демонструє подвійну динаміку: залежність від нафти (видобуток впав до 9 мільйонів барелів на день через квоти ОПЕК+) та успіх у диверсифікації. У 2024 році реальний ненафтовий ВВП зріс на 4,2% (завдяки будівництву, роздрібній торгівлі та послугам), тоді як нафтовий ВВП скоротився. Країна стикається з дефіцитом бюджету (приблизно 2,8% ВВП у 2024 році), який покривається потужними фіскальними буферами (SFD). Соціально-економічні проблеми, спричинені монозалежністю (нерівність, корупція, погіршення стану навколишнього середовища), вирішуються шляхом активізації реформ програми «Бачення 2030». Це вимагає масового припливу іноземної робочої сили (Саудівська Аравія видала понад 380 000 робочих віз у першому кварталі 2025 року), який має бути збалансований політикою локалізації (саудизації).

4. Глобальні перспективи та місце України. Глобальні перспективи розвитку ринку нафти відображають перехід до ери надлишку енергії, прискорений глобальними зобов'язаннями щодо декарбонізації (угода COP28) та зростанням відновлюваних джерел енергії.

Стратегії адаптації країн-експортерів базуються на: 1) Економічній диверсифікації (розширення виробництва у сектори з високою доданою вартістю);

2) Технологічній модернізації (інвестиції в дослідження та розробки, штучний інтелект, цифрову інфраструктуру); та 3) Розвитку людського капіталу.

Україна займає стратегічно важливе місце в новій глобальній енергетичній архітектурі. Незважаючи на пошкодження інфраструктури, країна залишається потенційним транзитним коридором та зростаючим гравцем у сфері відновлюваних джерел енергії (план інтеграції понад 22 ГВт відновлюваної енергії до 2030 року). Припинення транзиту російського газу з 2025 року змушує Україну диверсифікувати імпорту (активація «Вертикального коридору») та прискорити внутрішні реформи, спрямовані на лібералізацію ринку та інтеграцію в європейську енергетичну систему.

Дослідження підтвердило, що країни-експортери нафти залишаються критично важливими гравцями в МEB, але їхній вплив трансформується під тиском енергетичного переходу.

Збереження геополітичного впливу шляхом координації: ОПЕК та ОПЕК+ продовжують успішно балансувати світовий ринок, використовуючи механізми квотування для стабілізації цін. Однак довгострокова стійкість моноресурсних економік залежить від подолання макроекономічних дисбалансів, спричинених нафтовою рентою.

Роль державних фондів добробуту (ДФБ) у глобальних інвестиціях: Агресивна інвестиційна діяльність суверенних фондів добробуту (ДФБ) є основним механізмом переробки нафтодоларів та рушієм глобальних прямих іноземних інвестицій, посилення фінансової взаємозалежності між країнами-експортерами та світовими ринками капіталу.

Диверсифікація економіки як імператив: Приклад Саудівської Аравії довів, що стратегії диверсифікації («Бачення 2030») можуть забезпечити стале зростання ненафтового ВВП, але вони вимагають значних інвестиційних витрат (формування бюджетного дефіциту) та збалансованого управління міграцією робочої сили.

Місце України: Незважаючи на виклики, Україна позиціонується як важливий елемент нової архітектури європейської енергетичної безпеки та активний гравець у сфері відновлюваних джерел енергії, що вимагає подальшої модернізації інфраструктури та поглиблення інтеграції з європейським ринком.

Список використаних джерел

1. British Petroleum (BP). Нафтова залежність та зовнішня політика США. <https://www.cfr.org/timeline/oil-dependence-and-us-foreign-policy> (дата звернення 14.11.2025).
2. ЕКТ Interactive. Хронологія історії сучасної нафтової промисловості. <https://www.eia.gov/energyexplained/oil-and-petroleum-products/use-of-oil.php> (дата звернення 14.11.2025).
3. ОАНДА. Роль ОПЕК у формуванні ціни на сирину нафту. URL: <https://www.oanda.com/bviben/lab-education/trading-knowledge/technical-analysis/opec-role-crude-oil-prices/> (дата звернення 14.11.2025).
4. Інвестопедія. Визначення та огляд терміну ОПЕК (OPEC). URL: <https://www.investopedia.com/terms/o/opec.asp> (дата звернення 14.11.2025).
5. Світовий банк. Звіт, що торкається питань економіки, розвитку або управління ресурсами. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/375571468152966660/pdf/527080PUB0lead101Official0Use0Only1.pdf> (дата звернення 14.11.2025).
6. CSIS. Аналіз застосування доступу, безпеки та стійкості (в енергетичному контексті). URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability> (дата звернення 14.11.2025).

7. Міжнародний журнал енергетичної економіки та політики. Волатильність ринків нафти та її вплив на національну економіку. URL: <https://www.econjournals.com/index.php/ijee/article/download/9964/5265/24678> (дата звернення 14.11.2025).
8. CSIS. Аналіз застосування доступу, безпеки та стійкості (в енергетичному контексті). URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability> (дата звернення 14.11.2025).
9. CSIS. Аналіз застосування доступу, безпеки та стійкості (в енергетичному контексті). URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability> (дата звернення 14.11.2025).

УДК 339.9:004.7

ГЕОЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ЦИФРОВОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ: ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНУ ТОРГІВЛЮ ТА ІННОВАЦІЇ

Крук О. М.

кандидат економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5659-6603>

Борисова С. Є.

доктор економічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6521-0410>

Поглиблення розривів у цифровій взаємодії між країнами та технологічними центрами суттєво впливають на світову економіку, увага часто акцентується на тому, що глобальний цифровий простір втрачає цілісність, а оцінка пов'язаних з цим ризиків стає дуже важливою для державної політики, бізнесу та міжнародної кооперації. Геоелектронні ризики цифрової фрагментації пов'язані з тим, що глобальний цифровий простір усе більше розпадається на окремі регіональні та політичні блоки з різними правилами, стандартами, платформами та інфраструктурою. Така ситуація – не абстрактна загроза, а поступовий тренд, який проявляється через цифрові санкції, обмеження передачі даних, технологічний протекціонізм, конкуренцію за цифровий суверенітет та формування «цифрових сфер впливу». У таких умовах цифрова економіка перестає бути по-справжньому глобальною, а перетворюється на «мозаїку» несумісних екосистем, що напряму впливає на міжнародну торгівлю, інвестиції та інноваційні процеси.

Цифрова фрагментація – це процес формування кількох відокремлених цифрових середовищ у світі, які розвиваються за власними технологічними стандартами, правилами обігу даних та інфраструктурними моделями. У результаті глобальна цифрова взаємодія втрачає однорідність, а країни та компанії змушені працювати в умовах розділених цифрових систем з обмеженою взаємною сумісністю.

Цифрова фрагментація поступово формується під впливом комплексу чинників, які визначають напрям розвитку цифрових технологій і характер міжнародної цифрової взаємодії:

1) регуляторні розбіжності: ЄС розвиває жорсткі стандарти захисту даних і конкуренції, США орієнтуються на ринкову гнучкість цифрових платформ, Китай вибудовує модель цифрового суверенітету з посиленням контролем даних та інфраструктури;